

A 1142.

~~1-17-66.~~

~~Oct~~
206.

1966

J. 1966.

Juhatus
lapje terwisehoidmiseks
tema esimesel esuaastal.

Emadele ja lastekasvatajatele

kirja pannud

Dr. med. P. Schneider,
Pärnu linna arst.

(Wändra tammade kooli heaks.)

Tallinnas.

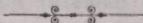
Trükitub August Michwiy'i trükitojas.

1889.

Juhatus

lapse terwisehoidmiseks

tema esimesel esuaastal.

Emadele ja lastekaswatajatele

kirja pannub

Dr. med. P. Schneider,

Pärnu linna arst.

(Wändra tummade kooli heaks.)

Tallinnas.

Trükitub August Midwig'i trükitojas.

1889.

Ennen

kirjallisuuden tutkimusta

kirjallisuuden tutkimusta

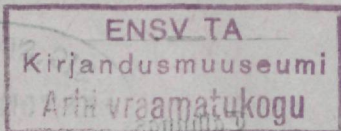
kirjallisuuden tutkimusta

Дозволено цензурою. Дерптъ, 2 Юня 1889.

Dr. med. P. Schindler

Dr. med. P. Schindler

(kirjallisuuden tutkimusta)

33284

1889

Siig palju lapsi surewad esimesel eluaastal. See tuleb sellest, et laste wanemad ehk kaswatajad rinnalast õieti ei mõista toita ja rawitseda, wahest ehk ka hooletuse pärast kõige tähtsamad kaswatamise seadused tähele panemata jätawad. Sellepärast on iga ema kohus, kes oma last armastab, ennast kaswatamise seadustega ja rinnalapse kosumise tingimistega hästi tutwustada.

I. Toitmine.

Rinnalapse kõige loomulikum toit on emarind. Iga ema, kes terve ja tallel omas rinnas küllalt toitu on, teeb pattu oma lapse terwise wastu, kui ta teda mitte oma enese rinna waral üles ei kaswata. Sest ema rinnal üles kaswatatud lapsed surewad harwemine ja saawad tugewamaks, kui kunstliku toitmise waral üles kaswa-

tatud lapsed. Esimest katsset, oma lapsele rinda anda, võtku ema ette, kui ta pärast sünnitamise waewa natukene on puhkanud, s. o. umbes 12 tundi pärast lapse sündimist. Kui esimene katse, last imetada, nurja läheb, siis peab esimestes päewades jeda katsset uueste ja ikka jälle uueste ette wõetama. Mõnikord on esimesel ajal ema piimawara kasin, aga kui last korda mööda järelejätmata pea ühe, pea teise rinna külge pannakse, siis eendab see ema piimawara kaswamist.

Aga rinda ei pea mitte ilma kindla korrata, waid peab ikka kindla määratud aja järele antama, niisama ka waheldates, kord paremat, kord pahemat rinda; ja nimelt antagu esimestes nädalates iga kahe tunni järel, pärast poole aga iga kolme tunni järel kord. Dösel saagu laps ainult 2 kord toidetud. Laps harjub selle toitmise wiisiga ruttu ära, kosub hästi ja emal on palju wähem waewa ja palju enam rahulikku tundesid kui muidu.

Suur efsitus on see, arwata, et kui laps karjub, siis see juba jälle nälja pärast sünnib ja et sellepärast teda tarwis on rinnaga waigistada. Ta karjub ka mitme muu põhjuse pärast, ena-

miste kui ta enmast märjaks on teinud. Karjumine ei tee lapsele kahju; palju enam kaswawad selle läbi tema kopsud tugewamaks. Kohe pärast rinna andmist puhastagu ema nii hästi oma rind kui ka lapse suu ühe puhta, märja nartsukesega hoolega puhtaks. See hoiab rinna terve ja ei lase lapse suhu mitte nõnda nimetatud wammitefi (walgeid rakkutefi) tekkida. Igakordse toitmise järele tarwitab laps rahu ja puhkamist, selle pärast pandagu ta oma woobitese sisse.

Kuuendama kurni kahelksandama kuuni, s. o. kurni esimesed hambad nähtawale tulewad, toidetaguga laps ainult ema rinnal. Alles jesi ajast saadil võib talle selle kõrwas ka weel lehma piima ja odra- ehk laeraleent anda.

Puudub aga emal ju algusest saadil küllalt oma toitu, siis antagu lapsele emarinna kõrwas ainult lehmapiima.

Lapse wõerutamine esimese eluaasta lõpul ei tohi mitte äkiline olla, waid peab aega mööda ette wõetama. Palawal suweajal ei peaks üleüldse wõerutamist ette wõetama, jesi sell ajal võib lapse teha turgeste ära rikkuda.

Rui mõne iseäralise põhjuse pärast võimata on, et laps ema ehk amme rinnal saab üles kasvatatud, siis peab ta kunstlikult saama toidetud. Ja see rinnalapse kunstlik toitmine sünnib vähemalt kunni üheksandama kuuni kõige paremine hästi ära keedetud lehmapiima läbi ja ühe imetamiseflaasi varal.

Lehmapiim peab aga, et ta emapiimale võimalikult jarnatjeks saaks, vähemalt kunni seitsmenda kuuni meega lahjendatud ja suhkruga magusaks tehtud saama. Meega lahjendamine ehk segamine sündigu järgmisel moõdul:

Esimisel nädalal kolme lusika täie keedetud wee peale üks lusika täis keedetud piima; 2—4 nädalal 2 lusika täie keedetud wee peale 1 lusika täis keedetud piima; 5—8 nädalal 1 lusika täie keedetud wee peale 1 lusika täis keedetud piima; 9—24 nädalal 1 lusika täie keedetud wee peale 2 lusika täit keedetud piima. Seitsmendamaist kuust peale antagu aegamööda puhast, segamata piima.

Bett piimaga segades tähendatud eeskirja järele, pandagu siiski tähele, kudas selle kraamiga lugu on, mis laps loomulikult teel omast kehast

wälja lahutab. On selle sees suured, tarded tükkides, siis on piim veel liig wägew olnud ja peab veel enam wett juure pandama.

Iga lahjendatud piima portsjoni peale wõta üks nua otsta täis peenifest suhkurt. See nõnda valmistatud piimatoit peab lapsele pool leigelt antama. Iga kord aga antagu temale jest nii palju, kui ta tahab.

Hialgi ära anna lapsele seda piima, mis ju kord imetamisellaasis on olnud ja endifest sööma-ajast on järele jäänud.

Imetamisellaasil olgu rinnakäsna sarnane gummi imemisenõu külles ühe ehk mitme peenikese augukesega, nii et laps imedes natukene waewa peab nägema. Seda imetamise nõuuriista tarwitades peab kõige suurema puhtuse eest hoolt kantsama. Niisama imetamisellaas ise kui ka gummi imemisenõu peawad igakordse pruukimise järele puhtaks pestama ja puhta wee sisse seisma jätama, kuni järgmise pruukimiseni, et mitte nende külge hapatus ei tekiks, mis wäga kergeste sünnib, ja see lapse kõhtu haigeks ei teeks. Kõit tõised imetamise nõuuriistad (nagu imetamise

pungakesed (2c.), mis lapse maigistamiseks sage-
daste tarvitatakse, on väga kahjulikud, sest nad
sünnitavad hepatuste läbi suu- ja kõhu haigusid.

Palju rinnalapsi sureb lahtise leha pärast,
mis mõeriti toitmiseft on tulnud. Nende antud
juhatusete täitmiste läbi võib aga lapse leha terve
hoida. Peaks aga siiski laps lahtise leha hai-
gusse jääma, siis otfitagu warsti arsti abi, sest
mida kauam haigus kestab, seda waewalisem on
parandamine ja paranemine.

II. Glutuba.

Pruugi kõige walgem ja suurem tuba lapse-
woodilise- ja lapsetuaks. Riisastes ja inimestega
täidetud tubades sigiwad iseäranis lopsakalt kõil-
fugused kardetawad lastehaigusjed. Nagu taim,
nii tarwitab ka laps kaswamiseks päiksepaistet.

Talwel ära olgu tuaõhkt mitte üleliig soe.
Dsta omale üks soojamõõtja (Thermometer) ja
muretse selle eest, et soojus tuas mitte üle 14—15
fraadi ei ole.

Zialgi ära paiguta rinnalapse fängi liig liigi palawale ahjule. Kanna hoolt, et lastetua õht ikka wärste, puhast ja tolmust waba on. Sellepärast tee päewa jooksul akan mitu korda lahti. Suwel peaks ta wahet pidamata lahti peetama. Musta pesu ei tohi tuppa seisma jätta. Ka ei pea tuas märgu mähkmeid, särkišid 2c. kuivatama. Lastetuas ära pese ega suitseta iialgi.

III. Riided.

Rinnalaps ei tohi mitte liig kitsaid ja liig sooje riideid kanda. Kanna aga jukkade abil hoolt, et jalakesed ikka soojad on. Talwel kandku laps willasid julle. Seljas olgu tal üks särkitene ja linane jakitene, ja keha olgu mähkmetesse mähitud, mis jalgade poolt ülesse on tagasi löödud ja mis kõhu kohal ühe laia wöö läbi saamad koos hoitud. Käekesed ja jalakesed peawad ennast wabalt liigutada wõima.

Nii pea kui laps omad riided märjaks ehk halwaks on teinud, siis ära kohlle laua puhta

peju pärast, vaid pane laps filmapilt jälle värste
kuiva puhta riietesse.

Pea jäägu lapsel tuas katmata.

Lapseloodis olgu küljealusets heinatott, mis
sagedaste uuendatud võib saada, pealusets veike
fulgpadjakene ja kattets olgu terge willane wäp
(teff).

Woodits olgu kinnine säng, nii et kfigutamine
wõimata on. See teeb ainult lapse pea uima-
feks. Selle wastu ära rikutagu iialgi lapse rahu
ja und, sest laps tarwitab rohket magamist.

Ainult toitmiseks wõtku ema laps oma sängi
ja pangu lapsute pärast seda kohe jälle tema enese
sängisele sisse tagasi. Ju nii mõnigi laps on
magaja ema läbi ära lammastatud.

IV. Ihu rawitsemine.

Esimesel eluaastal peab laps päewiti 5 minutit
puhta, sooja wee wannis loputatud saama. Ka
sün pruugi sooja mõõtjat, sest wee soojus peab
hakatufes 28 kraadi peale ära tellitud saama.

Paljalt tundmuse järele on raste seda ära määrata. Iga weerand aasta järele jäetagu wesi pool kraadi külmemaks, kunni esimese aasta lõpul wee soojus paljalt 26 kraadi olgu. Liig soe wesi on lapsele kahjulik.

Lapse puhastamiseks weewannis pruugi seepi ja üht pehmet pesemiseksna (wanni). Terwe teha kunni õladeni peab wannis weest kaetud olema. Iialgi ära pane last wanni, kui ta kõht täis on. Pärast pesemist anna talle rinda ja pane ta siis puhkama.

Ära jalli iialgi musta ja soomuffid lapse pea peal. Pehmenda, kui seda juhtub olema, õhtul õliga ja puhasta teisel hommikul seebi ja weega, kui sa last pesed. Soolelit teha rawitsemine ja iseäranis kõigi naha woldiliste puhastamine (nagu kaela peal, kaendla all 2c.) kaitseb neid kohtasid walusaks minemast ja ära haudumast.

V. Ohu pruukimine.

Sooja ilmaga wii weike laps sagedaste õue. Külma ilmaga aga katju hoolsa õhu uuendamise

(alna lahtitegemise) läbi lastetuppa rinnalapsele head õhku muretseba.

Wärste õht selge taewa all on rinnalapsele üli tähtjas elu- ja terwise tingimine. Alatine elu kinnises, ummises tua õhus teeb lapsed worest waelets, waltjats, nõdrats ja haiguste wastu- wõtlifuks. Kopsuhaigused hakkawad ikka kõige enam nende laste külge, kes wähe on wälja prii õhu kätte saanud ja tuas on üles kaswanud. Wälimese õhu maitsmine on üks kallis ja mõjuw nõu, rinnalapse söögiisu kaswatada ja tema seed- mist ja magamist edendada.

Ette tuleb aga waadata talwel, et laps mitte liig wara ja juure külмага kirikusse ristmisele ei saa wiidud ja külmetamise läbi tarbetawalt haigeks ei jää.

Esimese kuue kuu sees lase laps enamiste pikali maas olla. Ja kui sa teda ka ju süüles kandma hakkad, siis ära kannu teda mitte ühel joonel liig kaua süüles. Ja kui sa teda käewarre peal kannad, siis wahelda sagedaste, pea wõta teda parema, pea jälle pahema käewarre peale,

sest muidu kasvab laps seljaluu kõveraks. Pärast esimest weerand eluaastat võib teda ka ju wankris sõita, aga tajakesti, aegamööda ja ikka edasi poole.

Ära toeta last liig wارا ta jalakeste peale, sest selle läbi saamad lapsed sagedaste kõverad jalad. Kui weike loom jõudu seisumiseks oma sees tunneb, küll ta siis iseenesest püsti tõuseb.

VI. Mis wanemad lapse haiguse korral peawad tegema.

Ära ole tuim oma rinnalapse haiguse korral! Palju lapsi surewad esimesel eluaastal kasvatajate hooletuse pärast. Alles kui abi hilja, siis tuuakse weel tohter, kuna enne seda kõit nõuud ju on pruugitud, mis mõni „tark“ wanamoor naabrust on heaks kiitnud.

Isëaranis wäga kardetaw on ja nõuab ruttu list arsti abi, kui lapsele sagedaste oksje peale käib ja kui tal selle juures lahtine teha on. See võib lapsele ruttu surma tuua. Niisama

jaadab kaua tuurim lahtine keha lapsele surma, olgu elujõuu ärakurnamise ehk krampide läbi.

Ra filmapöletif, kus juures filmad rahas on, nõuab rutulist arsti rohitsemist, sest mitmed lapsed on selle haiguse läbi ju pimedaks jäänud. Peale selle hakkab see haigus kergeste ka suurte inimeste filmade külge, ja ka ju sellepärast on ettemaatmist ja rutulist abi tarwis.

Niisama ei pea ka kõhimine, olgu see küll alguses kerge, tähele panemata jäetud saama, sest selle kannul käib sagedaste raske kopsupöletif.

Thunaha haigused (nagu sammaspoolif, käs-nad 2c.), mäda kõrvadest, paistetand kaela neerud 2c. 2c. nõuavad niisamuti asjatundjat, rutulist abi, kui neist mitte rasked, pikalised haigused ei pea tekkima.

Rardetawa rõugehaiguse pärast on rõuge panemine väga tähtjas, sellepärast ära viidetagu rõugepanemisega mitte, vaid lastagu lapsele ju enne esimese eluaasta lõppu rõuged ära panna.

Esimesel eluaastal surnud laste arv on mitmesugustes maades väga mitmesugune. Norramaal näituseks sureb sündinud laste hulgast esimesel eluaastal 10—11 last saja pealt; Inglismaal 15—16°/_o; Prantsusmaal 17—18°/_o; Preisimaal 20°/_o; Lõuna Saksamaal 30°/_o; Wene kubermangudes on kubermangude järele surnud laste arv väga muutlik: 10—50°/_o.

* * *

Pärnu linnakogudus on 9000 ja linna maakogudus 6000 hinge suur. Surnud on aastal 1885 mõlemates kogudustes 336 inimest, 169 isast ja 167 emast; aastal 1886 surnud 259 inimest, 144 isast ja 115 emast; aastal 1887 surnud 260 inimest, 117 isast ja 143 emast. — Aastal 1885 on sündinud 408 inimest, 211 isast ja 197 emast; aastal 1886 on sündinud 403 inimest, 198 isast ja 205 emast; aastal 1887 on sündinud 360 inimest, 168 isast ja 192 emast. — Surnud on nende kolme aasta jooksul sündinute laste hulgast esimesel eluaastal järgmise tabeli järele tähendatud haigustesje 14,1 protsenti, ja nimelt:

	Pärnu linnalegnudused:					Pärnu linna maalegnudused:											
	1885	1886	1887	Summa:		1885	1886	1887	Summa:								
haigne nimi:	ifast	emast	ifast	emast	ifast	emast	ifast	emast	ifast	emast							
Rrambi haigusle	13	5	4	5	5	7	1	22	17	4	6	1	1	16			
Rõha fätte	—	3	—	—	—	1	1	—	4	1	5	1	2	1			
Raeka haigusle	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	—	—			
(Diphtheriis)	4	—	2	1	—	1	1	6	2	—	1	2	3	5			
Minna haigusle	7	2	—	3	—	1	2	9	6	—	1	1	—	4			
Ropu põletikuste	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—			
Sammasle tegemise fätte	1	—	—	1	—	1	1	1	2	2	—	—	—	—			
Rõhu haigusle	1	1	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—			
Inglise haigusle	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—			
Sarphi fätte	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3			
Mõngese	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1			
Mõõrme päraft	4	—	3	—	—	—	—	10	—	—	2	—	—	7			
Paisese	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—			
Lebamata haigusle	—	1	—	—	—	—	—	3	1	—	1	—	—	—			
Summa:	32	12	13	13	14	11	3	59	36	12	16	13	11	9	10	34	37
Sumud händinud:	4	4	3	1	—	3	—	—	—	4	4	3	2	2	3	—	—

Rõflu kolmel aastal surmud 166 loft = 14,1^o/_o.

